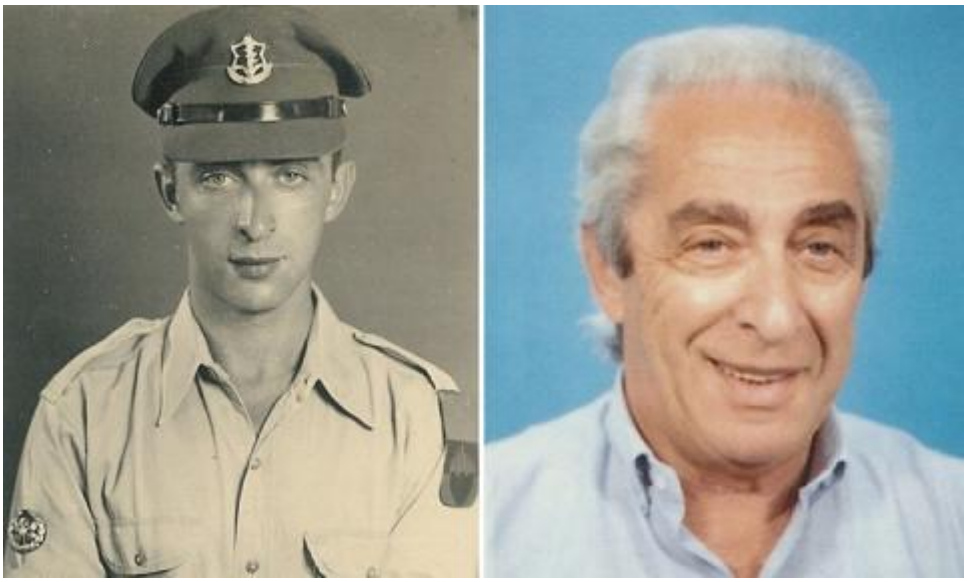
Помер останній учасник повстання у Варшавському гетто

Леон після мобілізації у 1948-ому і в похилому віці. Фото: www.sppw1944.org

Леон Копельман народився в Польщі в 1924 році в досить забезпеченій родині. Втім, коли в 1940-му нацисти загнали єврейське населення Варшави в гетто, Копельмани були змушені переселитися у крихітний будиночок.

Після хвилі депортацій, юнак вступив у Єврейську бойову організацію (Zydowska Organizacja Bojowa, або ZOB) — найбільшу з осередків єврейського Опору. «У 1942-му, коли мені було 18 років, а мамі 40, її відвезли в Треблінку. Одного разу я повернувся з примусових робіт, і її вже не застав», — згадував чоловік в інтерв'ю Ynet у 2018 році. Тоді за два місяці до таборів смерті депортували з Варшави понад 250 000 євреїв.

Пішохідний міст, який веде у Варшавське гетто, 1942

У січні 1943-го євреї чинили збройний опір під час чергової «акції», а у квітні почалося справжнє повстання. Німцям, які задіяли понад 2000 солдатів, знадобилося пару тижнів, аби впоратися з жменькою бійців, озброєних «коктейлями Молотова» й пістолетами. Waffen-SS систематично спалювали квартал за кварталом, використовуючи вогнемети, після чого підривали підвали і каналізацію.

«Я з друзями був у бункері, коли німці почали переходити з будинку в будинок і оголошувати через гучномовець, що зараз спалять будівлю, і бойовики, що ховаються в бункерах, повинні здатися, — розповідав ветеран. — Ми не хотіли згоріти заживо, тому вийшли».

Майже всі, хто залишився у живих з учасників повстання невдовзі були депортовані у Треблінку, крім декількох механіків, відправлених у гаражі.

Нацисти беруть у полон останніх членів єврейського Опору

Леона врятувала брехня про те, що в нього є досвід такої роботи, і наступні місяці він провів у гаражі, а потім у в'язниці, звідки був звільнений польськими бійцями опору у вересні 1944-го. Приєднавшись до Варшавського повстання у якості добровольця батальйону «Зоська» Армії Крайової, Копельман був згодом затриманий німцями, але втік, і на початку 1945 року почав свій шлях в Палестину.

Через Прагу він дістався Зальцбурга, звідки провідник повинен був провести клієнта через французьку окупаційну зону в Італію, але кинув Леона в горах і зник. Усіма правдами й неправдами той дійшов до Мілана, а звідти до маленького рибальського порту Ла Спеція. Біля берега було пришвартовано невеличке судно під назвою Fede, на якому євреїв відправляли у Палестину. Британці, однак, не поспішали видавати біженцям сертифікати на в'їзд, переконуючи їх повернутися в транзитний табір у Німеччину.

Леон біля судна Fede, Італія

Через декілька днів 1014 євреїв, включаючи вагітних жінок, оголосили голодування, вимагаючи дозволу на в'їзд в Ерец Ісраель. У Єрусалимі до акції долучилося Єврейське Агентство, чиновники якого із солідарності голодували разом із біженцями.

У Ла Спеція приїхав секретар правлячої в Британії Лейбористської партії Гарольд Ласкі, але євреї твердо відмовилися повертатися у Німеччину. Весь цей час тривала інтенсивна кампанія у пресі і, врешті-решт, британці видали 1014 сертифікатів.

Подорож тривала 10 днів. Зрештою, 20 травня 1946 року Леон зійшов на берег у Хайфі, де його чекали батько та сестра. Новий репатріант пройшов курс офіцера військової поліції, а 15 травня 1948 року — у День проголошення незалежності Ізраїлю, був направлений в бригаду «Голані».

Війна за Незалежність Ізраїля. Зліва - Леон Копельман. Фото: archive.mod.gov.il

Він брав участь у боях в Йорданській долині, а потім у зіткненнях у смузі Гази і операції «Увда».

Незабаром після цього офіцер зустрів свою майбутню дружину Хаву, з якою прожив у шлюбі майже 70 років. Леон продовжив службу у ЦАГАЛі, в 1956-му бився в Синайській кампанії, і залишався в резерві до 55 років.

В одному з інтерв'ю Копельман говорив, що велика сім'я стала його головною перемогою над нацистами. Хава померла кілька місяців тому, у пари залишилося троє дітей (всі вони — офіцери ЦАГАЛу), дев'ять онуків і троє правнуків.

Борис Вайнер